

НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПРОГРАМОВАНОГО ПІДХОДУ В КОРЕКЦІЇ ФІЗИЧНОГО І ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ УЧНІВ З ВАДАМИ МОВЛЕННЯ

Олег ОЛІЙНИК

Слов'янський державний педагогічний університет

Постановка проблеми. Необхідність реформування спеціальної освіти осіб з фізичними та психічними вадами зумовлена перетворенням України на самостійну державу, в якій освіта стала власною справою народу України. Значна активізація соціальної політики в напрямку її гуманізації та демократизації, відродження духовності й національної самосвідомості, швидкий розвиток техніки й технологій, інтелектуалізація праці – все це потребує створення для осіб з вадами мовлення, особливо з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення (ФФНМ) таких умов, за яких вони могли б успішно реалізувати свої загальнолюдські права, стати корисними громадянами своєї держави, фізична досконалість, освіченість і соціальний статус яких задовольняє вимоги суспільства.

Робота виконана за планом НДР Слов'янського державного педагогічного університету.

Аналіз останніх досліджень, публікацій. Для навчання і виховання дітей з ФФНМ в Україні створено розгалужену диференційовану мережу спеціальних закладів, в яких надається комплексна допомога, здійснюється соціальна підтримка дітей та їхніх сімей, забезпечуються умови для інтеграції в масові освітні заклади та в соціальне середовище. Корекційно-компенсаторною основою цієї інтеграції являються певні спеціальні дослідження, проведені в нашій державі та за кордоном, завдяки яким здійснюється оптимізація навчально-виховного процесу в системі спеціальних реабілітаційних закладів для дітей з ФФНМ.

Одним із ефективних засобів всебічного розвитку особистості учнів з ФФНМ їх фізичної та соціальної реабілітації є фізична культура в органічному поєднанні з логопедичною роботою. Встановлено, що порушення мовлення негативно впливає на психічний розвиток дитини, на розвиток її рухової діяльності та спілкування, на морфофункціональний стан опорно-рухового апарату, координацію рухів, моторно-вісцеральну та вісцеро-моторну регуляцію. Вплив індивідуально-дозованих фізичних вправ та навантажень забезпечує їх нормалізацію, корекцію та компенсацію, але тільки за умови програмованого, з використанням методичних приписів алгоритмічного типу, підходу у розробці реабілітаційних програм [2,4,5].

Втім, як аргументовано наголошує В.Г. Григоренко [2], ефективно використання корекційно-компенсаторної фізичної культури в спеціальних навчальних закладах для дітей з недорозвитком мовлення затримується тим, що далеко не всі науково-методичні проблеми їх фізичної та соціальної реабілітації, висвітлені в наукових роботах достатньо повно. Зокрема, недостатньо глибоко проаналізовані взаємозв'язки якісного стану рухової сфери учнів з ФФНМ в аспекті розвитку багаторівневої системи управління рухами, фізичних якостей, фонду життєво важливих рухових навичок та вмінь мовленнєвої артикуляції, координації рухів, формування позитивної дидактико-реабілітаційної мотивації та їх пізнавально-рефлекторної діяльності.

Аналіз спеціальної психолого-педагогічної літератури [1–6] з проблеми дослідження свідчить, що незважаючи на вагомі досягнення національної, корекційної педагогіки, поза увагою вчених залишаються актуальні проблеми з питання теоретико-методичних засад програмованої (з методичними приписами алгоритмічного типу) етапної організації корекційно-компенсаторного фізичного виховання учнів з вадами мовлення, психолого-педагогічного удосконалення єдності уроків фізичної культури, форм позакласної роботи з логопедичною допомогою. Це поєднання потрібно вивчити на засадах програмованого підходу, з розробкою психолого-педагогічних модулів алгоритмічного типу та концепції функціональних систем психічної та рухової діяльності людини, наступності в використанні комплексних дидактичних, корекційно-компенсаторно спрямованих факторів, індивідуально дозованих фізичних вправ та навантажень різної потужності, об'єму, координаційної структури, програм фізичного виховання означених дітей, які б обов'язково включали когнітивні, аксіологічні та праксіологічні компоненти діяльності людини. Реабілітаційні програми повинні бути чітко зорієнтовані на реалізацію, як симптоматичного так і каузального типу корекції дефекту. Недостатня розробленість проблеми фізичної та соціальної реабілітації учнів з вадами мовлення в системі спеціальної освіти обумовила вибір теми дослідження, що представлено у нашій статті.

Мета дослідження обумовлена необхідністю розробити систему методичних приписів алгоритмічного типу на основі яких є можливість оптимізувати процеси корекції і компенсації рухового та психічного розвитку учнів молодшого шкільного віку з вадами мовлення.

Результати дослідження. Етапно-програмоване корекційно-компенсаторне фізичне виховання учнів з ФФНМ в умовах спеціалізованих шкіл-інтернатів нами розглядається як ефективний циклічно керований процес їх фізичної та соціальної реабілітації з спеціально розробленими завданнями, з послідовним повідомленням учнів про засвоєння ними конкретних рухових навичок, вмінь, фізичних якостей, знань, удосконалення мовлення. У реабілітаційній практиці під повідомленням розуміють виконання педагогічних, психологічних та рухових завдань на оцінку.

Навчальний матеріал на уроках фізичної культури з корекційної гімнастики, спортивних та рухливих ігор ми розподіляли відповідно до зростання складності з урахуванням структурної схожості (використання явища транспозиції). Наприклад, у вправі корекційної гімнастики та акробатики після вивчення переكاتів слід вивчати перекиди вперед, потім перекиди назад. Така послідовність навчання сприяє більш швидкому оволодінню біомеханічною та біокінематичною структурою фізичних вправ, що вивчаються.

Однією із форм програмованого навчання є застосування системи приписів алгоритмічного типу. Програми навчання конкретним фізичним вправам за приписами алгоритмічного типу готувались з урахуванням вимог лінійного способу програмування. Такі програми розкриваються для всіх учнів з ФФНМ у вигляді однакової послідовності корекційних модулів навчальних завдань, блоків завдань, корекційних реабілітаційних етапів.

Важливо відмітити, що програмований підхід дає можливість управляти руховою діяльністю молодших школярів з ФФНМ, він являється основою оптимізації корекційно-спрямованого фізичного виховання.

У процесі корекційної роботи було встановлено, що суттєве значення мають також спеціальні завдання (спеціальні поняття, нормативи з точними даними) для перевірки значення тих технічних параметрів та спеціальних фізичних якостей, які забезпечують

виконання фізичної вправи, знань, які потрібні учням з ФФНМ протягом багатьох років їх фізичної та мовленнєвої реабілітації.

Використання розроблених методичних приписів алгоритмічного типу, дозволяють на підготовчо-мотиваційному, операційно-пізнавальному та рефлексивно-оцінювальному етапах корекційно-компенсаторної роботи використати оптимальний комплекс дидактичних, психолого-педагогічних, медико-біологічних та соціальних факторів.

Індивідуальне дозування максимального повторення (МП) на уроках фізичної вправи та в формах позакласної роботи здійснювалось в межах від $\frac{МПx1}{2}$ до $\frac{МПx2}{2}$.

Повторення вправи максимального тесту з виконанням комплексу в цілому 1–2 рази, а в окремих випадках 3–4 рази. Відпочинок після кожної вправи тривав до зниження частоти пульсу в межах 97–100 уд./хв. (повні інтервали відновлення) та 105–110 уд./хв. (скорочені). Після виконання всього корекційно-компенсаторного та розвиваючого комплексу залежності від потужності і об'єму відпочинок 3–5 хв.

На кожному занятті здійснювався оперативний лікарсько-педагогічний контроль впливу корекційно-спрямованих фізичних навантажень.

Експериментальні дані по вивченню ефективності комплексної програми впливу на фізичного і психічного стану учнів з ФФНМ дозволили виявити низку фізіологічних та педагогічних закономірностей у розвитку функціональних можливостей їх м'язової системи, стану вищої нервової діяльності, серцево-судинної, дихальної, вегетативної м'язової систем у означених дітей під впливом індивідуально-дозованих фізичних навантажень корекційної та відновлювальної спрямованості: рівень розвитку силових здібностей у дітей експериментальної групи 89,7% ($p < 0,001$) випадків досяг рівня своїх однолітків у нормі (у контрольній групі 12,4%); рівень розвитку швидкості і сили силових здібностей збільшився відповідно на 68,3% ($p < 0,001$), 79,9% ($p < 0,001$); рівень розвитку аеробної витривалості збільшився на 93,8% ($p < 0,01$) і в 87,9% випадків досяг рівня норми (12,9% і 7,8% - контрольна група); показник розвитку спритності збільшився на 93,1% ($p < 0,001$) і в 87,8% випадків досяг рівня норми (13,4% і 12,9% - контрольна група); гнучкість зросла на 63,8% ($p < 0,001$) і у 98,9% випадків досяг рівня норми (34,7% і 15,5% - контрольна група); показник загального функціонального стану зріс на 73,5% ($p < 0,001$) проти 23,6% у контрольній групі.

Висновки. Проведене дослідження дозволило виявити педагогічні, психологічні і медико-біологічні закономірності фізичної та соціальної реабілітації учнів з ФФНМ в умовах спеціалізованих шкіл-інтернатів: ефективність поетапної корекції фізичного, психічного і мовленнєвого стану визначається показником максимального ураження інформації про структуру первинного дефекту і якісні параметри вторинних порушень, на основі якої вирішується оптимальне співвідношення симптоматичного і каузального типів корекційної роботи; поетапна структура корекційно-спрямованого фізичного виховання з домінуючою значущістю дидактико-реабілітаційної мотивації дозволяє максимально індивідуалізувати процес впливу комплексу дидактичних і реабілітаційних факторів на функціональні системи психічної, розумової рухової і мовленнєвої діяльності учнів з ФФНМ; забезпечує відновлення і удосконалення параметрів фізичного розвитку, фізичних якостей, нервово-м'язової працездатності, моторно-вісцеральної та вісцеромоторної регуляції фонду життєво-важливих рухових навичок та вмій (навчальні, трудові, професійні) на засадах яких здійснюється оптимальна інтеграція означених дітей в сферу суспільну соціальних відносин держави.

Подальші дослідження доцільно провести у напрямку вивчення інших проблем в корекції фізичного розвитку осіб з вадами мовлення.

Література

1. Богуш А.М. Речевая подготовка детей к школе.– К.: Рад. школа, 1988.– 176 с.
2. Григоренко В.Г. Научно-практические основы развития двигательных способностей человека. – Одесса: Изд-во ГПУ им. К.Д. Ушинского, 2001.- 102с.
3. Липа В.А. Психологические основы педагогической коррекции.– Славянск. 2000. – 319 с.
4. Рычкова Н.А. Логопедическая ритмика в системе коррекционной работы по преодолению заикания у детей дошкольного возраста// Дефектология. –1987. – №3. – С. 60-64.
5. Шеремет М.К. Особенности речевой готовности слабослышащих детей к школьному обучению. – В кн.: Коррекционное обучение и воспитание детей с нарушениями слуха и речи // Сборник научных трудов /Ред. кол.: Соботович Е.Ф./ –К.: КГПИ, 1989. – 128 с.
6. Язловецкий В.С. Физическое воспитание детей и подростков с ослабленным здоровьем. – К.: Здоровье, 1991.

THE NATION-PRAKTYCHESKYE ASPECTS OF ORGANIZATION OF THE CORRECTION-DIRECTED PHYSICAL EDUCATION OF SCHOOLBOYS

Oleh OLIYNYK

University Slavynsk

Annotation. The nation-praktycheskye aspects of organization of the correction-directed physical education of schoolboys with fonetyko-fonematychnym violation of speech are expounded in work. Technologies of individual dosage of pedagogical factors of correction of physical and psychical development of schoolboys with violation of speech are represented.

ЗНАЧЕННЯ МАКСИМАЛЬНИХ НАВАНТАЖЕНЬ У ПІДВИЩЕННІ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ОРГАНІЗМУ

А.ПАВЛОВ, В.ГАВРИЛІН, Р.ВЕНЖЕГА, В.БЕЛІК

Донецький інститут внутрішніх справ МВС України

Робоча гіпотеза: нова якість може з'явитися лише в результаті перевищення певної норми, механізм розвитку якісного стрибка йде через “дозоване насильство”, яке викликає ушкодження, яке визначено оптимальним співвідношенням “напруження” і “ушкодження”.